

Asia: VN/9365/2025

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko teillä lausuttavaa esityksestä yleisesti?

SSOS: Esityksen pohja-ajatuksena työttömästä kansalaisesta näyttää ”homo ”economicus”, eli taloustieteen näkemys siitä, että työtön pyrkii olemaan joten ja tukien varassa niin kauan kuin on mahdollista. Siksi häntä on ”kannustettava” työn tekoon ja tätä kannustusta esitys sisältääkin paljon. Esityksestä paistaa esiin näkemys, että työtön välttelee työhön menoa ja siksi häntä pitää ”kannustaa aktiivisuuteen” työnhaussa. On muistettava, että tätä esitystä ennen on lyhyessä ajassa toteutettu monia työttömiin ja työttömyysturvaan kohdistuneita leikkauksia, joiden vaikutuksesta työttömien toimeentulo on vaikeutunut. Nyt lausunnolla oleva esitys yhdessä samaan aikaan lausunnolla olevan toimeentulotukea ja yleistukea koskevien esitysten kanssa johtaa työttömien taloudellisen aseman heikkenemiseen entisestään.

Seuramme toteaa esityksen erityisenä heikkoutena sitä, että esitys työttömyysturvan ja yleistuen katkaisemisesta jo toisesta virheestä ja kuuden viikon työssäolovelvoitteen asettamisesta, jotta tuki jatkuisi, voi olla ylivoimainen vaatimus monelle työttömälle ottaen huomioon nykyinen vaikea työttömyystilanne. Työttömällä ei ole mahdollisuuksia pakottaa ketään työnantajaa työllistämään häntä kuudeksi viikoksi ja edessä hänellä voi olla taloudellisesti hyvin vaikea aika, koska toimeentulotukikin maksetaan silloin vain puolitettuna lausunnolla olevan toimeentulotukiudistuksen esitysten mukaan. Esityksessä työttömän velvollisuuksia lisätään, kun sen sijaan työnantaja voi edelleen ottaa tai olla ottamatta työtön työtöntä työnhakijaa työhön, olipa tämän tilanne kuinka huono tahansa. Seuramme mielestä myös työnantajia tulisi kannustaa työllistämään erilaisin houkuttimin.

2. Onko teillä lausuttavaa säädösehdotuksesta ja sen perusteluista?

SSOS: Toisena erityisenä heikkoutena esityksessä pidämme sitä, että työttömyysturva voidaan katkaista, jos työtön ei ole hakenut neljä kertaa kuukaudessa kokoaikatyötä. Esityksessä korostetaan, että haettava työ ei saa olla keinotekoinen, vaan sen tulee sopia työttömän

ammattitaitoon. Tämäkin tehtävä voi olla vaikea sellaiselle työttömälle, jolla on erityisosaamista alalla, jossa työpaikkoja ei ole paljon. Esimerkiksi hitsaaja saattaa löytää vain kolme ammattialansa paikkaa ja työnhakuvelvoitteen täyttämiseksi hän voi hakea neljänneksi auton asentajan paikkaa. Tällöin työvoimaviranomainen voi katsoa, että henkilö ei ole kelpoinen koulutuksensa vuoksi auton asentajaksi ja työttömyysturvan maksatus keskeytetään. Tällaisia esimerkkejä voidaan löytää monilta aloilta ja lisäksi on muistettava, että tilastojen mukaan avoimia työpaikkoja on vain noin kymmenesosa työttömien määrään verrattuna, eli 50 000 avointa työpaikkaa suhteessa noin puoleen miljoonaan työttömään. Tästä 50 000 työpaikasta työttömienn pitää neljästi kuukaudessa löytää ne työpaikat haettavakseen, joihin he ovat ammattitaidoltaan sopivia. Esityksen mukainen työnhakuvelvoite voi johtaa karenssin asettamiseen kymmenille tuhansille työttömille, vaikka he ovat syyttömiä avointen työpaikkojen vähäisyyteen. Tuhansien työttömien talous tulee romahtamaan esityksen mukaisten työttömyysturvan ehtojen tultua voimaan. Seuramme ei pidä tällaisen ehdon viemistä eduskunnan käsiteltäväksi tarpeellisenä. Seuramme pitää tällaista muutosta perustuslain 19 § 2 momentin vastaisena, koska käytännössä ehto riistää tuhansilta työttömiltä perustoimeentulon turvan ja siirtää heidän toimeentulotuen varaan, jota sitäkin esitetään leikattavaksi.

Nykyiset työnhaun ehdot ovat jo riittävän tiukkoja työttömien aktivoimiseksi.

Seuramme toteaa, että esityksessä mainittu täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki ei auta työtöntä, joka on jäänyt loukkuun puuttuvan työnhaun vuoksi. Sostin sosiaalibarometri 2025 tulokset osoittavat, että yhä useampi hyvinvointialue on kiristänyt täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen jakamista niukkenevien resurssien vuoksi. Ei siis ole todennäköistä, että hyvinvointialueelta voisi saada apua. Tällöin yhä useammassa työttömän perheessä on ainoa mahdollisuus turvautua ruokajakeluun ja kirkon diakoniatyötön. Esitetyn muutoksen jälkeen työttömän perustuslain mukainen perustoimeentulon turva tulee olemaan ruokajakelun varassa oleminen.

Seuramme katsoo, että esitetyn muutoksen vaikutusarviot ovat puutteellisia. Vaikutusarvioissa tulisi arvioida niiden kansalaisten määrä, jotka uutoksen seurauksena joutuvat turvautumaan ruokajakeluun jatkaakseen elämäänsä. Olisi myös arvioitava sitä, kuinka moni perhe hajoaa taloudellisessa toivottomuudessa ja kuinka moni lapsi joutuu lastensuojelun piiriin. Näin muutoksen kokonaisvaikutukset saataisiin näkyviin. Esityksen perusteluissa kansalaisnäkökulma ja käyttäjien muuttuva asema uudistuksen seurauksena on esitetty hyvin ohuesti. Esityksessä korostetaan valtiontaloudelle saatavia säästöjä, mutta ohitetaan etuuksia tarvitsevien kansalaisten huolet toimeentulostaan, jotka saattavat johtaa mielenterveysongelmiin ja kasvaviin terveydenhuollon kustannuksiin.

3. Onko teillä lausuttavaa esityksen vaikutusarvioista?

SSOS: Esityksen arvioidaan vähentävän julkiselle taloudelle aiheutuvia sosiaaliturvamenoja noin 14,9 miljoonalla eurolla vuodessa. Lisäksi esityksen arvioidaan vahvistavan työllisyyttä noin 700 työllisellä. Työllisyysvaikutus vähentäisi julkisen talouden vuotuisia menoja arviolta noin 16,8 miljoonalla eurolla.

Seuramme huomauttaa, että säädösehdotuksen perustelut nojautuvat valtiovarainministeriön laskelmiin ja niihin sisältyy paljon epävarmuuksia. VM:n mielestä työttömyysturvaa leikkaamalla on mahdollisuus synnyttää uusia työpaikkoja, mutta ei kerro tarkemmin, miten tämä tapahtuu. Käytäntö osoittaa kehityksen menevän toiseen suuntaan. Vuodesta 2023 alkaen, jolloin nykyistä leikkauspolitiikkaa on alettu harjoittaa, työttömyys on lisääntynyt ja avoimet työpaikat ovat vähentyneet.

Esitys tulee toteutuessaan heikentämään työttömän asemaa. Tällä hetkellä työttömän saama työmarkkinatuki, määrältään noin 600 euroa/kk nettona, on niin alhainen, ettei se riitä edes välttämättömienkään menojen kattamiseen. Määrältään se ei seuramme mielestä täytä perustuslain 19 § 2 momentin tarkoittamaa perustoimeentulon turvaa. Viittaamme myös siihen, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on useissa päätöksissä (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) todennut Suomen työmarkkinatuen olevan selvästi (manifestly) liian alhainen. Tämä alhainen tukikin on nyt vaarassa, jos esitys toteutuu,

Esitystä valmisteltaessa olisi tullut ottaa huomioon edellä mainitut Euroopan neuvoston Suomen sosiaaliturvaa koskevat päätökset, jotka olisivat edellyttäneet perusturvan nostamista niin että taso olisi vähintään tai 50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Tilastokeskuksen mukaan ekvivalentti mediaanitulo vuonna 2023 oli keskiarvoisesti 33 282 euroa henkilöä kohden. Jakamalla tämä luvulla 12 saadaan ekvivalentiksi kuukausituloksi 27 73,50 euroa ja jakamalla se 21,5:llä, on tulos 129 euroa/päivä. Tästä 40 prosenttia on noin 52 euroa ja 50 prosenttia 65 euroa.

Jälkimmäinen 65 euroa päivässä koskee sosiaaliavustuksen minimimäärää. Se on taso, joka sosiaaliavustukseksi katsottavan työmarkkinatuen olisi tullut olla Suomessa jo vuonna 2023 sosiaalisen peruskirjan 13 artiklan mukaan. Euroopan neuvosto tarkoittaa minimitasolla käteen tulevaa nettosummaa, joka Suomessa on 28-30 euro/päivä riippuen siitä, periikö Kela työmarkkinatuesta 20 vain 25 prosentin ennakkopidätyksen. Ero Euroopan neuvoston edellyttämään ehdottoman minimitasoon on joka tapauksessa huomattava.

Valitettavasti Suomi ei halua noudattaa sosiaalista peruskirjaa., vaikka peruskirja on hyväksytty vuonna 2002 eduskunnan hyväksymällä lailla ja Suomi on virallisesti ilmoittanut Euroopan neuvostolle noudattavansa sopimuksen velvoitteita.

Myös YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut Suomelle antamat huomautuksia YK:n TSS-sopimuksen rikkomisesta. YK:n komitea kiinnitti erityistä huomiota Suomessa vuonna 2018 tehtyyn perusturvaetuuksien indeksijäädytykseen, joka heikensi vähätuloisten asemaa. Komitea suositti, ettei i Suomi tekisi tällaisia jäädytyksiä enää, mutta siitä huolimatta Suomi jäädytti etuuksien indeksit toisen kerran vuonna 2024 ja vähätuloiset jäävät yli kymmenellä prosentilla jälkeen yleisestä hintakehityksestä vuoteen 2027 mennessä.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen toteuttamisessa Suomessa on todettu puutteita asianomaisen sopimuksen valvontaelimen taholta.

Seuramme pitää epäkohtana sitä, että edellä mainitut Suomea koskevat kansainväliset ihmisoikeussopimukset on esityksessä jätetty huomiotta. Esityksen valmistelua tulisi jatkaa ja ottaa jatkovalmistelussa huomioon myös sosiaaliset ihmisoikeudet, jotka kuuluvat suomalaisillekin.

4. Tulisiko työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaa laajentaa uusiin työnhakijaa etuuden saamisen edellytyksenä velvoittaviin toimiin? Mitä nämä toimet olisivat ja miksi velvoittavuutta tulisi laajentaa niihin? Jos mahdollista, esittäkää myös arvio mahdollisen laajennuksen vaikutuksista.

SSOS: Viittaamme edellä lausumaamme. Työttömän elämä muuttuu esityksen toteuduttua erittäin vaikeaksi. Laajennukset uusiin velvoittaviin toimiin ei ole tarpeen, vaan olisi harkittava, tuleeko tätä esitystä lainkaan antaa eduskunnalle.

Mattila Yrjö
Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry